

RAPPORT

betreffende een studieverblijf te Gent, Brussel en Parijs

Th. P. LOOSJES

Bibliotheek
der
Landbouw Hogeschool
WAGENINGEN

1955

BIBLIOTHEEK LANDBOUWHOGESCHOOL
WAGENINGEN

RAPPORT
betreffende een studieverblijf te Gent, Brussel en Parijs.
Th.P.Loosjes.

1955
BIBLIOTHEEK DER LANDBOUWHOGESCHOOL
WAGENINGEN.

INHOUD:

1. Inleiding
 2. Aux Collègues à Paris
 3. Chronologische op somming der werkzaamheden
 4. Bijeenkomst Commissie FID/C 63
 5. Het congres te Gent
 6. Het congres te Brussel
 7. Bezoeken aan instellingen te Parijs
 - 7.1 Inleiding
 - 7.2 Selectiemethoden
 - 7.3 Classificatie
 - 7.4 Reproductie
 - 7.5 Documentatie
 - 7.6 Bijzonderheden omtrent te Parijs bezochte bibliotheken
 8. Conclusies en aanbevelingen.
- Bijlage 1. Collectieve rapport Gent .
- Bijlage 2. Collectieve rapport Brussel.

1. INLEIDING.

Het doel van het verblijf was:

1. Bijwoning stichtingsbijeenkomst van de International Association of Agricultural Librarians and Documentalists (hieronder kortheidshalve te noemen: IAALD) te Gent
2. Bijwoning Internationale Congres op het gebied van Bibliotheekwezen en Documentatie te Brussel
3. Bezoek aan enige landbouwbibliotheken en landbouwdocumentatie-instellingen te Parijs

Tevens werd te Brussel van de gelegenheid gebruik gemaakt om een bezoek aan het Institut National pour l'Etude agronomique du Congo (INEAC) te brengen en daarnaast om een vergadering en een nabespreking mee te maken van de internationale commissie ingesteld door de Fédération Internationale de Documentation ten behoeve van de herziening van het hoofdstuk 63 (landbouw) van de Universele Decimale Classificatie, van welke commissie Uw rapporteur lid is.

In overleg met franse collega's, die op de bijeenkomsten te Gent en te Brussel aanwezig waren, werden in het bezoekprogramma van Parijs zoals dat in het schrijven aan de Rector Magnificus van de Landbouwhogeschool van 6 April voorlopig opgenomen werd, nog enige wijzigingen aangebracht. Van de in dit schrijven genoemde acht instellingen werden er tenslotte zes bezocht, terwijl in de plaats van de twee weggevallen instellingen, acht andere instellingen bezocht konden worden.

Tevens werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om een uitvoerig bezoek aan de Bibliothèque Nationale mee te maken, welk bezoek georganiseerd werd voor zich te Parijs ophoudende congressisten uit Brussel. Op de Nederlandse Ambassade werd Uw rapporteur hulp verleend met een tweetal introducties.

Tenslotte bezocht Uw rapporteur het hoofdkantoor te Parijs van UNESCO in zijn kwaliteit van secretaris van de Commission of Documentation of the Botanical Section of the International Union of Biological Sciences en in zijn kwaliteit van penningmeester van de International Association of Agricultural Librarians and Documentalists.

2. Aux Collègues à Paris.

Ayant retourné de ma visite des bibliothèques et centres de documentation à Paris, je ne veux pas vous faire parvenir ce rapport, d'ailleurs succinct, qu'avec une introduction spécialement rédigée pour vous, mes collègues à Paris. Cette introduction me donnera l'opportunité d'exprimer comment j'ai été touché par la hospitalité, la bienveillance, la patience et l'accueil collégiale, pendant toutes mes visites. Je suis infiniment reconnaissant du temps que vous avez bien voulu me donner pour les explications et je puis vous assurer que les efforts qui ont été déployés en France dans la domaine de bibliothèques et centres de documentation ont fait une impression profonde, qui, je l'espère bien, ne tardera pas de s'imposer aussi bien aux lecteurs néerlandais de ce rapport. Quoique le suivant a été rédigé en hollandais je vous prie néanmoins, même s'il vous soit peut être plutôt moins lisible, de bien vouloir accepter un exemplaire de moi, qui vous doit les informations, les pensées et les conversations sur lesquelles ce rapport a été dressé.

3. Chronologische opsomming der werkzaamheden.

- Donderdag 8 Sept. Heenreis tot Brussel
 A. Vergadering FID/C 63 te Brussel
 Reis Brussel - Gent
 B. Avondontvangst der congressisten te Gent
- Vrijdag 9 Sept. A. Congres Gent
 Zaterdag 10 Sept. A. Excursie congres Gent
 Zondag 11 Sept. Reis Gent - Brussel
 Maandag 12 Sept. A. Opening congres Brussel
 B. Tentoonstelling reproductiemethoden
 te Brussel
 C. Avondontvangst Palais des Académies
- Dinsdag 13 Sept. A. Sectie Bibliographie
 Woensdag 14 Sept. A. Bezoek Institut National pour l'Etude
 Agronomique du Congo (INEAC)
 B. Sectie Speciale Documentatie
- Donderdag 15 Sept. A. Sectie Speciale Documentatie
 B. Congresexcursie naar Luik met bezoek aan de
 Bibliotheek van de Société d'Etudes et d'Ex-
 pansion en ontvangsten op stadhuis en Univer-
 siteit.
- Vrijdag 16 Sept. A. Sectie Classificatie
 B. Avondontvangst stadhuis Brussel
- Zaterdag 17 Sept. A. Sectie Reproductiemethoden
 Zondag 18 Sept. Reis Brussel - Parijs
 Maandag 19 Sept. A. Bibliothèque Ministère d'Agriculture, 78 r.
 de Varenne (7e) M.J.Bardin, M.A.Deleule
 B. Commission internationale des Industries
 Agricoles, 18 Av. de Villars (7e) M.Pignot
 C. Nederlandse Ambassade
- Dinsdag 20 Sept. A. Centre National de Recherches Scientifiques
 (CNRS), 16 r. Pierre Curie (5e) M.G.Picard
 B. Bureau Union Francaise des Organisations de
 Documentation, r. Richelieu 65 (2e)
 C. Bibliothèque Musée d'Histoire Naturelle,
 36 r. Geoffroy St Hilaire (5e) Mlle Madier
 D. Bureau interafricain des Sols, 57 r. Cuvier
 (5e) J.Guilloteau.
- Woensdag 21 Sept. A. Bureau UNESCO, Av. Kléber 19 (16e) Dr J.
 Holmstrom
 B. Institut de Recherches pour les Huiles et
 Oléagineux, 8 Square Pétrarque (16e) Mme
 Reweliotty, M.Gain
 C. Bibliothèque de l'Institut National Agrono-
 mique, 16 r. Cl.Bernard (5e) Mme Dombrowska
 D. Maison des Chambres d'Agriculture, 11bis
 r. Scribe (9e) M.Mila
- Donderdag 22 Sept. A. Maison de la Chimie, 28 r. St. Dominique (7e)
 M.Faivret
 B. Institut des Fruits et Agrumes coloniaux
 (IFAC), 6 r. du Général Clergerie
 C. Institut de Recherches du Coton et des Texti-
 les tropicales, 29 r. d'Artois (8e)

Vrijdag 23 Sept.	A. Centre National de Recherches agronomiques, r. St.Cyr, Versailles, M.D.Kervegant
	B. Bibliothèque Nationale, r. Richelieu 58 (2e)
Zaterdag 24 Sept.	A. Centre Technique d'Agriculture Tropicale, Nogent sur Marne, M.Roule
Zondag 25 Sept.	Terugreis Parijs - Nederland.

4. Bijeenkomst Commissie FID/C 63.

Op het gebied van de aanvulling en uitbreiding van UDC 63 wordt slechts gewerkt door de volgende landen: Engeland, Frankrijk, Duitsland en Nederland. Helaas kon de engelse vertegenwoordiger wegens gelijktijdigheid van een andere classificatievergadering niet aanwezig zijn, zodat slechts drie van de vier landen vertegenwoordigd waren. Bovendien werden de besprekingen door de afwezigheid van een tolk frans-duits en omgekeerd bemoeilijkt. Het contact met de vertegenwoordiger van Engeland werd in een nabespreking opgenomen, waarbij anderzijds de vertegenwoordigers van Duitsland niet meer aanwezig konden zijn.

De resultaten van beide besprekingen kunnen als volgt worden samengevat:

1. De van franse zijde voorgestelde veranderingen in de rubriek 632 werden na veel heen en weer praten geaccepteerd.
2. De van engelse zijde gedane voorstellen ten aanzien van de incorporatie van de Oxfordclassificatie in de UDC werden geaccepteerd, echter met één amendement: voorstel Kervegant (Frankrijk), ondersteund door Lloyd (Engeland) om 634.9.2/.9 uit het Oxfordse voorstel te wijzigen in 634.9.02/.09, terwijl dan de hoofdingeling van 634.9 gereserveerd zal blijven voor de systematische indeling der gewassen als 582.
3. Het van nederlandse zijde gedane voorstel om het werk van 631 te verdelen onder Nederland en Duitsland werd aanvaard. Nederland heeft reeds gedaan 631.1 en is van plan te gaan doen 631.3 en 631.5, terwijl Duitsland 631.4 en 631.8 ter hand zal nemen. Een moeilijkheid werd gevormd door het feit, dat een der beide duitse vertegenwoordigers nl. Dr Seidel van de Max Eyth Gesellschaft staande de vergadering een geheel gereed voorstel voor de 631 uit zijn tas haalde. Dit bleek te zijn een verkorte uitgave van het vroegere, zeer lange en niet geaccepteerde duitse voorstel over 631, dat van de zijde van het Max Eyth Gesellschaft destijds werd ingediend en dat destijds door Dr Seidel zelf bewerkt was. Toegezegd werd, dat Nederland dit voorstel kritisch zal bezien en dan eerst met de duitse vertegenwoordigers zal samenkomen, voordat het definitief wordt ingediend.
4. De heer Lloyd, zelf secretaris van de algemene Classificatiecommissie in Engeland, zal zijn gedachten laten gaan over een goede engelse vertegenwoordiger uit landbouwkringen. Zolang deze niet is gevonden zal hij zelf ad interim in deze commissie blijven.

Tijdens deze bijeenkomst werd definitief besloten tot oprichting van de International Association of Agricultural Librarians and Documentalists. Dat dit direct de eerste dag geschieden kon, was zeker mede te danken aan de voorbereidingen die getroffen waren en aan de bijeenkomst in Maart j.l. te Frankfurt a. Main, waar eigenlijk de basis voor de internationale samenwerking gelegd werd en waar Uw rapporteur mede aanwezig was. Zoals begrijpelijk kostte het formele gedeelte (statuten en huishoudelijk reglement) nog wel enige tijd en discussie. Niettemin werd een en ander binnen de gestelde tijd afgewerkt. Een groot gedeelte der bijeenkomst te Gent kon derhalve gewijd worden aan meer technische zaken, n.l. 1e. 9 korte verhandelingen en 2e. de organisatie van het eigenlijke werk. Voorlopig werd besloten tot de oprichting van een vijftal werkgroepen. Gezien het bijzondere belang van deze bijeenkomst voor allen die op het gebied van landbouwbibliotheekwezen en landbouwdocumentatie in Nederland werkzaam zijn, werd door een aantal aanwezige nederlandse deelnemers besloten een collectief rapport te vervaardigen, waarvan een exemplaar als bijlage 1) aan dit rapport is toegevoegd. Uw rapporteur schreef daarvan de hoofdstukken gewijd aan de voorgeschiedenis en aan de werkgroepen.

De algemene opinie was, dat het congres te Gent bijzonder geslaagd mocht heten. Belangrijk waren natuurlijk de vele persoonlijke contacten, die tussen collega's onderling gelegd werden (60 deelnemers uit 15 landen). De organisatie was boven alle lof verheven. De ontvangst, die de belgische deelnemers ons bereid hebben, was werkelijk zeer hartelijk.

Voor verdere bijzonderheden moge verwezen worden naar het hierboven genoemde collectieve rapport in de Bijlage 1).

6. Het congres te Brussel.

Gezien de gelijktijdigheid van verschillende sectievergaderingen van het 22e congres van de F.I.D. en het 4e congres van de I.F.L.A., hebben de drie aanwezige vertegenwoordigers van het Minsiterie van Landbouw de taken verdeeld en een gezamenlijk rapport (zie Bijlage²) gemaakt, om zodoende een zo goed mogelijk beeld te geven van dit congres en de belangstellenden niet te noodzaken in de verschillende persoonlijke rapporten de gegevens bijeen te zoeken. Uw rapporteur woonde speciaal bij bijeenkomsten van de volgende secties: classificatie, reproductie, speciale documentatie, bibliographie, terwijl hij tevens het verslag van de bezoeken aan INEAC, Société d'Etudes et d'Expansion te Luik en aan de reproductie tentoonstelling maakte.

De algemene opinie over het congres te Brussel was minder unaniem positief dan over de bijeenkomst te Gent. Er zijn daaromtrent enige beschouwingen aan het rapport toegevoegd; inmiddels moet erkend worden, dat de belgische organisatoren gedaan hebben wat zij konden om een hartelijke ontvangst aan de 1200 congressisten deelachtig te doen worden.

7. Bezoeken aan instellingen te Parijs.

7.1 Inleiding.

Dezelfde methode als in vroegere rapporten gevolgd is, zal hier aangehouden worden: van een beschrijving der diverse bezoeken afzonderlijk. (zie opsomming onder 3) zal worden afgezien. In plaats daarvan zullen kleine hoofdstukken aan die onderdelen gewijd worden, die bijzonder bij deze bezoeken bestudeerd werden.

7.2 Selectiemethoden.

7.2.1 Het systeem der onderwerp-ponskaarten.

In ons land wordt de ponskaart voor het literatuuronderzoek tot nog toe hoofdzakelijk gebruikt als publicatie-ponskaart, dwz. van elke publicatie, waarvan men de analyse in ponsingen wil vastleggen, wordt een ponskaart gemaakt en in de ponsingen worden de eigenschappen (auteursnaam, jaartal en onderwerp en eventueel andere eigenschappen, die men wenst terug te kunnen vinden) van deze publicatie vastgelegd. Reeds geruime tijd echter zijn er ook toepassingen van het omgekeerde, de zgn. onderwerpsponskaarten, waarbij de ponskaart niet de drager is van de titel van een publicatie maar van de omschrijving van een onderwerp. De publicaties zelf worden dan van een volgnummer voorzien, bijv. naar gelang van binnenkomen. Heeft men nu bijv. een collectie van 10.000 publicaties genummerd van 1 - 10.000 dan pons men in de betrokken onderwerp-ponskaarten gaatjes op de plaats van het betreffende nummer. Om een praktisch voorbeeld te geven: men heeft een collectie van 10.000 publicaties waaronder No. 3022 handelt over *Phytophthora* bij aardappelen. Men zoekt nu de onderwerp-ponskaarten met de volgende onderwerpen op: schimmelziekten in aardappelen enz. Men pons in die kaarten voorzover ze aanwezig zijn in het systeem, een gaatje op de plaats 3022. Wordt nu later een publicatie over dit onderwerp gezocht en worden de twee onderwerp-ponskaarten schimmelziekten en aardappelen uit het systeem gehaald en op elkaar gelegd en vervolgens tegen het licht of boven een lamp gehouden dan kan men zien welke nummers licht doorlaten: dit zijn de nummers van die documentaen die handelen over alle twee genoemde gebieden resp. over het gezochte onderwerp. Er zijn thans in Frankrijk twee soorten kaarten in de handel (althans voorzover Uw rapporteur bekend is geworden; in andere landen bijv. de Verenigde Staten zijn weer andere in de handel) verkrijgbaar t.w.: Selectokaarten en Sphinxokaarten. De Selectokaarten (ontworpen door J.Cordonnier en derhalve in Frankrijk veelal kortweg fiches-Cordonnier genoemd) bieden plaats aan 14.000 hokjes, welke hokjes derhalve zeer klein zijn en dus maar ruimte geven voor ponsingen, die meer aan speldeprikken dan aan gaatjes doen denken. Het inponsen wordt derhalve precisie-arbeid, evenals het terugzoeken. De Sphinxokaarten bieden plaats aan 1000 hokjes, terwijl een dubbele kaart, die nog zeer hanteerbaar is, aan 2000 hokjes ruimte geeft. Wordt de te bewerken collectie dus groter dan 1000 resp. 2000 publicaties dan dient een tweede stel onderwerp-ponskaarten te worden aangelegd en moet dus ook bij het zoeken op twee plaatsen gekeken worden.

Op enige instituten in Parijs werden nu deze systemen in dagelijks gebruik aangetroffen. Echter slechts in één geval werd zulk een systeem voor echt literatuuronderzoek toegepast nl. bij het Institut des Fruits et Agrumes coloniaux. Men had daar reeds vijf jaar Selectokaarten, maar wilde er thans mee ophouden. In plaats daarvan wilde

men een cumulatieve trefwoorden index gaan maken op de 2500 referaten per jaar waarover het in dit geval ging. Deze referaten worden nl. gepubliceerd in het documentatiegedeelte van het door dit instituut uitgegeven tijdschrift "Fruits d'Outre Mer." Er worden in het genoemde instituut met de Selectokaarten ongeveer 10 vragen per week behandeld. Het gehele documentatiesysteem, dat reeds veel langer dan 5 jaar in opbouw is, omvat ongeveer 22.500 kaartjes (sinds 1943). Het aantal ingangen per publicatie is gemiddeld vijf. Elk jaar worden duplicatenseries gemaakt van de Selectokaarten ten behoeve van de 10 proefstations waarvoor men werkt. Men is dus niet onervaren in documentatiewerk en het geeft wel te denken, dat men de Selectokaarten weer gaat verlaten nu één stel (12.500 titels, want hier wordt nog het oude model gebruikt dat 12.500 plaatsen heeft in plaats van 14.000) na vijf jaar werken vol komt en men dus voor de situatie gesteld werd dat men een tweede stel zou moeten beginnen. Als reden van het ophouden worden de hoge kosten opgegeven. Daar dit instituut wel is waar door de staat gesubsidieerd wordt, maar verder uit particuliere middelen gefinancierd moet worden, is het begrijpelijk, dat de kostenfactor terdege in het oog gehouden wordt.

Eveneens Selectokaarten gebruikt men op het CNRS, maar voor iets anders, nl. voor het register van de gemaakte vertalingen. Het zoeken daarin is van andere aard: men weet altijd precies waar naar men zoekt nl. naar een bepaald artikel. En daar werkt dit systeem bijzonder tot tevredenheid. Men verwerkt in deze "Service de Traduction" 7500 vertalingen per jaar. Men indiceert op trefwoorden uit de titels. Tevens worden ingepast de voorletter van de auteur en de eerste vijf letters van zijn achternaam. Van de trefwoorden heeft men een lijst.

De heer Picard verstrekke nog gegevens omtrent een vergelijking van snelheid van het Selectosysteem t.o.v. gewone ponskaarten. Het franse bureau voor identificatie van vingerafdrukken gebruikt Selecto, het New Yorkse gewone ponskaarten. Waar New York 24 uur voor nodig heeft, dat doet Parijs in slechts enkele uren. Ook hier natuurlijk een geval van scherpe vraagstelling nl. een bepaald patroon gegeven en gevraagd of zich een dergelijk patroon in de collectie bevindt, geheel analoog het vertalingenregister. De heer Picard meende dat Selecto meer toegepast zou worden als de uitvinder Cordonnier meer commercieel ingesteld was. Hij mist echter een impressario. Als groot bezwaar van de gewone ponskaarten werd nog genoemd, dat het gehele systeem, - of bij voórsortering, althans een gepreclasseerd gedeelte, - door één vraag geblokkeerd is.

De derde plaats waar onderwerp-ponskaarten in gebruik zijn is het Ministerie van Landbouw en wel op de fototechnische afdeling nl. voor het archief der foto's. De foto's worden doorlopend genummerd en ingepast op "Sphinxo" kaarten met een dubbele omvang en dus dubbele capaciteit van de in de handel zijnde kaarten, dus 2000 i.pl.v. 1000. Dit systeem voldeed in dit geval zeer goed. Ook hier gaat het echter om veel exactere vraagstelling dan dikwijls bij wetenschappelijk onderzoek mogelijk is: men vraagt een bepaalde foto met die en die eigenschappen.

Veelal komen de vragen ook meer van niet wetenschappelijke zijde (landbouwers, voorlichting etc.) In de hantering en uitbuiting van de mogelijkheden van het systeem had de leider van de betreffende afdeling het reeds ver gebracht: in de eerste plaats had hij naast onderwerpkaarten op trefwoorden, die in een schema ondergebracht waren, dat zoveel mogelijk de administratieve indeling van het ministerie van Landbouw volgde, ook geografische onderwerp-ponskaarten en ook bijv. qualiteiten op een "carte animative". Bovendien had hij door een listig systeem van combinaties het aantal kaarten weten klein te houden. Bijvoorbeeld om voor 30 runderrassen geen 30 afzonderlijke kaarten nodig te hebben, maakte hij een opstelling van een tralie van 30 hokken, waarin dertig rassen opgenoemd werden:

	1	2	3	4	5	6
A						
B						
C						
D						
E						

elk hok is nu te omschrijven door haar plaats horizontaal en verticaal aan te geven met één letter en één cijfer. Nu heeft hij maar 11 kaarten nodig voor 30 rassen en bij het inponsen en terugzoeken voor elk ras een combinatie van twee kaarten. Op dezelfde wijze geschiedde de indeling van Frankrijk: 24 departementen in elk weer zeven streken zou totaal 168 kaarten geven. Door combinatie van een departementkaart met een streeknummerkaart (in alle departementen dus lopende van 1 tot 7) heeft hij alles op 31 kaarten gebracht. Men denkt er nu over bij de documentatiedienst van het Ministerie van Landbouw te Parijs het Sphinxosysteem ook te gaan toepassen.

Een nog niet op deze dienst toegepaste mogelijkheid is nog de negatieve selectie. Heeft men bijv. door superpositie van drie kaarten een 10-tal gemeenschappelijke gaatjes gevonden dan kan men bijv. bij de volgende kaart die toegevoegd wordt - en die dan een volgende selectie betekent - eerst bovenop deze kaart een blad gekleurd oellophaan leggen. Waar men door het gekleurde heen ziet, zijn dus de (bijv. 6) nummers, die ook na deze selectie nog erin blijven. De 4 nummers die thans dicht zijn, zijn gekleurd en dus tussen de andere dichte niet gekleurde nummers direct af te lezen als te zijn dicht gemaakt door de toevoeging der laatste kaart. Deze nummers hebben dus de laatste selectie niet doorstaan, maar alle overige wél, zij hebben derhalve de eerste drie eigenschappen wél, de laatste niet. Op deze wijze kunnen met bladen oellophaan in diverse kleuren, telkens negatieve selecties gemaakt worden met daaronder toe te voegen onderwerpponskaarten. Men kan op deze wijze precies aflezen bij welke selectie dus gaatjes zijn afgevallen bij toevoeging van de volgende onderwerpponskaart aan de voorafgaande.

7.2.2 Mechanische Selectie.

Mechanische selectie werd slechts in één geval vastgesteld en wel bij het CNRS, alwaar het systeem Filmorex in gebruik is. Dit systeem is een creatie van Dr J. Samain. Het voor ons voornaamste gedeelte, de selector wordt in het dagelijks gebruik de Samain-selector genoemd. Deze lijkt in sommige opzichten veel op de Rapid Selector van Shaw en Vannevar Bush. In plaats van een doorlopende film worden transparante microfiches (volgens de nieuwe, hieronder ook verder toe te passen nomenclatuur, wordt het woord microkaart gereserveerd voor de niet-transparante "kaart") door de sorteermachine gevoerd. Van deze microfiches zijn, evenals bij de Rapid Selector, de filmbeltdjes in twee helften verdeeld: de bovenste helft draagt een tekst en de onderste helft een codering. In dit geval droeg de bovenste helft het referaat uit het "Bulletin Analytique". De codering is evenals bij de Rapid Selector uitgevoerd in zwart/wit voor optische selectie.

Er zijn nu bij deze codering twee bijzonderheden. In de eerste plaats zijn de aangebrachte coderingen niet veld-gebonden, dwz. het hindert niet of zij bovenaan of onderaan op de coderingsstrook staan: is een codering waar dan ook aanwezig, dan wordt deze er bij de bijpassende vraag uitgeselecteerd. De veldponskaarten hebben nl. steeds het bezwaar, dat bepaalde onderwerpen aan bepaalde velden gebonden zijn. Wilde men dan in een bepaalde rubriek twee of drie coderingen hebben dan gaf dat moeilijkheden. De heer Samain heeft reeds vroeger veldponskaarten en een selectie-mechanisme gevonden waar men eveneens met het aanbrengen van de coderingen niet meer veld-gebonden was. Dit principe heeft hij nu ook in deze machine toegepast.

De tweede bijzonderheid is nu het aantal beperkingen dat hij zich opgelegd heeft, want in theorie zijn op de voor de codering gereserveerde helft duizenden mogelijkheden van combinaties van zwart-wit patronen. De heer Samain heeft zich echter sterk beperkt en wel met opzet. Hij heeft 29 regels van elk vijf plaatsen ontworpen, dwz. dat maximaal 20 coderingen van elk vijf cijfers kunnen worden aangebracht. Een cijfer komt op zulk een plaats tot stand door de combinatie van 3 doorzichtige en 2 zwarte velden. Hiermee heeft de uitvinder bereikt, dat hij een selectie-mechanisme kon toepassen dat betrekkelijk eenvoudig is. Dit maakt dat deze selector in verhouding tot de grote ponskaartenselectoren betrekkelijk goedkoop is: en daarmee voor literatuurwerk aangepast is zowel wat prijs als wat selectie mogelijkheden betreft. De redenering was dat in de handel zijnde grote machines een aantal selectiemogelijkheden bieden dat in theorie zeer groot is (de 80 rijige ponskaart van IBM) en in ieder geval veel hoger is dan voor literatuuronderzoek gevraagd wordt. Een voor het laatste doel betaalbare machine met een grote beperking der mogelijkheden en daarmee gepaard gaande eenvoudiger constructie was de eenvoudigste oplossing.

Deze betaalbaarheid is een grote vooruitgang t.a.v. niet alleen de grote ponskaartenmachines maar ook de Rapid Selector. T.a.v. de Rapid Selector is er dan nog het grote voordeel, dat hier gewerkt wordt met losse microfiches: men kan dus naderhand

toevoegen en men kan voorselecteren in groepen. Dit laatste geschiedt dan ook op het CNRS waar men pakjes van grote rubrieken in de laden opgeborgen vindt. De eerste selectie is dus met de hand geschiedt. Hier is dus het principe van Shaw volledig doorgevoerd nl. dat men alleen d'ie fasen met de machine moet doen die zich daartoe bij uitstek lenen en dat men moet zoeken naar de meest efficiënte combinatie van handen- en machinearbeid.

Het voorselecteren betekent tevens minder slijtage van het materiaal want Samain heeft berekend dat na ongeveer 1000 maal geselecteerd te zijn de microfiches tekenen van slijtage gaan vertonen. Mechanische duplicering is bij dit systeem tenslotte eveneens gemakkelijker omdat het niet per strook behoeft te gebeuren.

Er worden op het CNRS 140.000 literatuurplaatsen per jaar verwerkt. Met de microfiches van Samain is men nu twee jaar bezig. Ze worden ook nog nauwelijks gebruikt voor raadpleging, omdat men van mening is, dat eerst een behoorlijke hoeveelheid verwerkt moet worden.

Principieel is de toepassing van deze microfiches niet verschillend van de ponskaarten, als men afziet van de twee genoemde bijzonderheden. Het is principieel onverschillig of een machine doorzichtig/ondoorzichtig aftast op een filmmateriaal of welgaatje/niet-gaatje op een kartonnen ponskaart. De vergelijking van de eigenschappen van de resp. materialen film en carton zullen dus voorlopig bepalen wat men preferenceert, Film is ontegenzeggelijk duurder en kwetsbaarder bij geregeld gebruik. Bovendien heeft de verkleining voor- en nadelen: men heeft enerzijds een leesapparaat nodig anderzijds kan men in een klein bestek veel meer gegevens comprimeren. Ponskaarten moeten soms nog vertaald worden in leesbaar schrift. Men kan echter nu nog niet overzien wat de diazo-ponskaarten van Kalle mogelijk zullen maken en ook niet of de verkleining op lichtdruk materiaal tot de bruikbare mogelijkheden zal gaan behoren.

7.2.3 Critische beschouwing.

Wanneer wij de nieuwe systemen van literatuurbewaring en - raadpleging bezien, dient dit in ons geval toch zeker te geschieden vanuit het standpunt van de wetenschappelijke onderzoeker in de eerste plaats. De wensen van deze onderzoeker werden m.i. het beste gekarakteriseerd door de heer Kervegant, de documentalist van het Centre National de Recherches agronomiques te Versailles. De heer Kervegant is zelf vele jaren lang met wetenschappelijk onderzoek belast geweest en spreekt dus tevens uit een grondige ervaring van de "andere" zijde, nl. de zijde van de gebruiker. Hij zeide, dat de waarde van een systematisch gerangschikt normaal kaartsysteem, zoals wij dat in de Bibliotheek van de Landbouwhogeschool en ook in vele wetenschappelijke bibliotheken in Nederland kennen, nauwelijks hoog genoeg kan worden aangeslagen. Immers, aldus de heer Kervegant, de onderzoeker komt meestal niet met een precies, exact omschreven vraag: hij bewandelt niet de bekende en platgetreden paden, die natuurlijk wel weerspiegeld zijn in de "koppen" in onze catalogi en kaartsystemen. Hij zoekt altijd naar aanknopingspunten voor excursies in de onbekende gebieden ertussen, want hij zoekt naar het nieuwe. Bij dit zoeken

vraagt hij bewegingsvrijheid. Het liefst zou hij in de publicaties zelf "grasduinen." Dat is de optimale situatie. Kan dat niet dan wil hij althans hetzelfde doen in een systematisch gerangschikt kaartstelsel met annotaties en (of) referaten. De systematische rangschikking geeft hem de mogelijkheid "in de buurt" van bepaalde rubrieken te zoeken, vooral als de indeling niet precies klopt met zijn vraagstelling (en dat doet ze nooit). Hij moet kunnen snuffelen in de gehele omgeving waar publicaties te verwachten zijn, die iets zullen geven over het speciale punt dat hij zoekt.

Met de systemen der onderwerp-ponskaarten is het nu zó, dat men de raadpleger dwingt zijn wensen in "trefwoorden" te formuleren. Daarvan kan elke onderzoeker voor zijn speciaal onderwerp eindeloze reeksen opstellen. Trefwoordencatalogi en armee ook onderwerp-ponskaartensystemen zijn voor de wetenschappelijke onderzoeker veel minder bruikbaar dan systematische opstellingen. Bij trefwoorden is zoeken "in de buurt" of "in de omgeving" ten enen male uitgesloten. Schieten niet alle betreffende trefwoorden die gebruikt hadden kunnen worden, de gebruiker te binnen dan mist hij publicaties die wel degelijk via het systeem gevonden hadden kunnen worden. Naarmate men meer of meer een systematiek gaat invoeren (met getrapte trefwoorden bijv.) vermindert dit bezwaar wel. Ook kan men in theorie het systeem van trefwoorden gaan raadplegen van waaruit men gewerkt heeft. Dit betekent echter weer een trap extra bij het zoeken en dus een kans meer van missen. Bovendien staat dit systeem, dat schuil gaat achter de gebruikte trefwoorden, de raadpleger dikwijls niet zonder meer ter beschikking.

Hiertegenover staat dat men natuurlijk bij onderwerp-ponskaartensystemen in één opzicht veel verder kan gaan dan bijv. bij een normale trefwoordencatalogus, nl. bij het zoeken van combinaties van trefwoorden. Ook de analyse zal in het algemeen vrij ver gaan: immers een extra ingang betekent hoogstens een knipje in een ponskaart en niet het maken van een extra kaartje. Heeft men dus eenmaal over het bezwaar der beperkingen heen kunnen stappen, dan vindt men meer dan bij een normaal trefwoordensysteem het geval zou zijn. Dit maakt dan ook dat men voor deze onderwerp-ponskaarten zulk een enthousiasme vindt in gevallen als de genoemde: vertalingenarchief, fotoarchief, vingerafdrukkencentrale. In al deze gevallen vervalt het bezwaar der "genormaliseerde" vragen, als men dit zo betitelen mag. Ook bij zuiver exacte vraagstellingen, bijv. bij verwerking van statistieken en dergelijke kunnen zulke systemen voldoen. Het is dus het element van "starheid" dat de bewegelijke zoekmethode van de wetenschappelijke onderzoeker verhindert.

Tenslotte is een zeer groot bezwaar van de onderwerp-ponskaarten dat het resultaat niet direct een publicatie is, evenmin een referaat, zelfs niet een titel maar alleen een nummer, dat op zich zelf nog niets zegt. Deze laatste omstandigheid maakt de betreffende systemen ook weinig attractief voor de wetenschappelijke onderzoeker.

Hoe staat het nu met de publicatie-ponskaartensystemen? Het verdient aanbeveling hierbij tevens tegelijkertijd te behandelen de mechanische selectiemethoden van Rapid Selector en Dr Samain aangezien principieel geen verschil is in het zoeken van een machine in doorzichtig materiaal naar "ondoorzichtig/doorzichtig" of in ondoorzichtig materiaal (i.o. van de ponskaart-karton) naar "niet gaatje/wel gaatje". Ook maakt voor ons geval het verschil tussen randponskaarten voor handsortering of veldponskaarten voor machinale sortering verder geen principieel verschil.

De ruimtelijke opstelling der kaarten is geheel ongeordend of in het beste geval vóórgesorteerd op grote rubrieken. Toegankelijk is het materiaal uitsluitend via het apparaat of de machine. Men kan nu het apparaat vragen stellen door het instellen van een vraagpaatje. Het apparaat kan alleen dat produceren, wat precies klopt met de vraag. Tegenover de machinale starheid staat het voordeel dat men veel grotere hoeveelheden materiaal snel kan doorwerken en hetzelfde materiaal veel dieper kan analyseren. Of nu de diepere analysemogelijkheid het bezwaar der starheid der toegangen eventueel gedeeltelijk kan opheffen zal nader dienen te worden bestudeerd. In ieder geval blijft het bezwaar, dat alleen analyses eruit gehaald kunnen worden die er bij het opstellen ook ingelegd zijn: mechanische selectie zal nooit menselijke selectiearbeid kunnen evenaren. Hoogstens kan de machine bijv. frequentie van nieuwe combinaties, die men zelf niet vaststellen kon, te voorschijn brengen. Vandaar ook het gebruik van ponskaarten bij de verwerking van statistische resultaten van onderzoeken.

In het algemeen kan gezegd worden dat feitelijkheden en kwantitatieve gegevens beter geschikt zijn voor deze zoekmethoden dan bijv. overwegingen en beschouwingen en beschrijvingen van kwaliteiten. Wetenschappelijk onderzoek omvat nu eenmaal beide elementen.

Nu komt daar nog bij, dat de publicatieponskaarten o.a. leveren ofwel ponskaarten met reeksen cijfers die dan nog weer in een andere machine in leesbaar schrift moeten worden getransponeerd, of misschien straks in de toekomst direct leesbare tekst (met referaat bijv.) op lichtdruk-ponskaarten. De Rapid Selector en de Samain-selector geven verkleinde tekst, waarvoor nog weer een leesapparaat nodig is. In vele gevallen is er dus nog een trap extra te overwinnen bij het zoeken.

Vooraf bestudeerd zal dienen te worden in hoeverre de analysediepte-mogelijkheden die de nieuwe systemen ons bieden het bezwaar der afwezigheid van de mogelijkheden van het soepele zoeken kunnen opheffen. In de tweede plaats in hoeverre kwalitatieve en beschouwelijke gegevens verwerkt kunnen worden en in de derde plaats hoe de optimale combinatie van zoekarbeid door de machine enerzijds, de mens anderzijds ligt.

Dit onderzoek is al aan de gang, met name in de Verenigde Staten en wel in het kader van documentatie-research gedaan op instigatie van de Batelle Instituten. De keuze voor de toekomst zal moeten zijn: ofwel systematische opstelling zonder vóórkanalisatie en vragen in trefwoorden, ofwel trefwoordenopstelling met vóórkanalisatie der vragen. In beide gevallen zal een bevredigende classificatie volgens een acceptabel systematiek de grondslag moeten vormen.

73. Classificatie.

Bijna overal kon worden vastgesteld, dat men een eigen classificatie vervaardigd had. Eénmaal werd de UDC aangetroffen nl. op de Service de Documentation du Centre de Recherches agronomiques te Versailles, waar men ook een werkzaam aandeel neemt aan de uitbreiding en verbetering van UDC 63 en waar men, de afhankelijke 84 laboratoria en proefstations beïnvloedend, de UDC in een gehele sector van het landbouwwetenschappelijk onderzoek tracht in te voeren. In versailles is het oude systeem van 88.000 kaartjes geheel omgewerkt op UDC. Ook in het Maison de la Chimie had men een (eigen) decimaal stelsel.

Tweemaal werd de classificatie van Dr von Frauendorfer aangetroffen, zij het ook met min of meer grote veranderingen, nl.:

- 1e. Chambres d'Agriculture, consequent toegepast niet alleen in de documentatie, maar ook in de bibliotheek, in het archief van krantenknipsels, in de correspondentiedossiers en in de diverse kaartsystemen.
- 2e. Commission Internationale des Industries agricoles (voor de afdeling landbouw).

Veelal werden in de bibliotheken catalogi op alfabet van trefwoorden aangetroffen.

74. Reproductie.

In het algemeen kan gezegd worden, dat de toepassing van de microfilm veel algemener is in wetenschappelijke kringen in Frankrijk dan in ons land. Microfiche gebruikt men meestal niet. Lichtdruk als hulpmiddel in bibliotheek- en documentatiewezen is in Frankrijk blijkbaar praktisch onbekend. Het lezen van microfilms werd algemeen aanvaard genoemd en de aanwezigheid van leesapparaten voor microfilm in wetenschappelijke instituten als vanzelfsprekend beschouwd (Centre Technique d'Agriculture tropicale Nogent sur Marne, Centre National de Recherches Scientifiques). In het Musée d'Histoire Naturelle daarentegen had men wel is waar twee leesapparaten, die echter ongeveer vijf(!) maal per jaar gebruikt werden.

Bij het CNRS vervangt de microfilm oft de fotocopie de uitlening, die men eenvoudig weigert. Hetzelfde is het geval in het Maison de la Chimie waar 400 blz. per dag gefotocopieerd worden en vele malen dit zelfde aantal blz. per dag op microfilm vastgelegd wordt. In de Bibliothèque Nationale zijn enige opname-apparaten voor microfilm (naast fotocopiemogelijkheden). Op het IFAC waren ook beide soorten naast elkaar. Op het Institut de Recherches du Coton en ook op het Institut de Recherches pour les Huiles et Oléagineux was alleen nog maar een fotocopie-apparaat. De Commission internationale des Industries agricoles beschikte over een opnamecamera voor microfilm. In de Service de Documentation du Centre National de Recherches agronomiques te Versailles beschikte men over een keurige nieuwe installatie. Hier bevond zich naast een opname-apparaat voor microfilm ook een, in Frankrijk gemaakt, en voor f.8.000.- in de handel gebracht, apparaat voor de opname van microfiches. Men had er een ontwikkeltank bij, waarvan het bijzondere was, dat er een speciale houder bij was gemaakt om 30 (aan elke zijde 15) microfiches in vast te zetten, die dus tegelijk ontwikkeld konden worden.

Merkwaardig was, dat de heer Picard van CNRS (waar men over de reprografische problemen ook uitvoerig nagedacht heeft) verklaarde dat CNRS historisch tot de microfilm gekomen is, maar dat men als men nu kiezen kon tussen beide vormen, zeker de microfiche zou gekozen hebben. Het nadeel van het materiaalverlies (gemiddeld heeft een wetenschappelijk artikel volgens tellingen van de heer Picard nooit meer dan 10 pag.) zou geaccepteerd worden tegenover de voordelen van de gemakkelijke hanteerbaarheid der microfiches.

Interessant op dit gebied was ook het bezoek aan het Maison de la Chimie, waar men reeds vele jaren met experimenteren bezig is geweest. In 1924 maakte men reeds de eerste proeven met microfilm n.a.l. van een bijeenkomst te Brussel. Reeds werd in 1934 de microkaart van Iterson geprobeerd en de voordelen van de microkaart werden onbetwistbaar genoemd. Men zou de microkaart boven de microfilm prefereren en wel om de volgende redenen:

1e. gemakkelijk hanteerbaar, 2e. geen krassen, 3e. titels kunnen er leesbaar op worden gefotografeerd. Voor de lengte van een wetenschappelijk artikel wordt hier een gemiddelde van 7 pag. genoemd, iets lager dus dan bij CNRS. Zelfs ging men zo ver te verklaren, dat als men thans het geld had men er toe zou overgaan alles op ondoorzichtige microkaart te brengen. Het gedeelte van wetenschappelijke artikelen met meer dan 30 pag. werd op slechts enkele procenten

ten geschat. Op het Maison de la Chimie is in vele richtingen ge-experimenteerd. Men toonde een microfiche met op het titelgedeelte een vernis aan de achterzijde, zodat de titel direct leesbaar was. Ook was er een model van een transparant ozalid kaart met verkleinde tekst er op en in een raam een gewoon ozalid papier waarop de titel van de betreffende publicatie was overgebracht.

7.5 Documentatie.

7.5.1 Inleiding.

Om verschillende redenen zal de hier te bespreken reeks documentatieinstellingen in tweeën gesplitst worden en wel zal begonnen worden met alle instellingen, behalve die zich op het gebied van de tropische landbouw bewegen, terwijl daarna deze instituten achter elkaar behandeld zullen worden.

Voorts dient een waarschuwing vooraf te gaan: de keuze der documentatie-instellingen is enerzijds beïnvloed geworden door de belangstelling voor de landbouw, anderzijds door de belangstelling naar de organisatie van documentatie-instellingen in Frankrijk in het algemeen. In dit laatste opzicht moet echter dit overzicht als zeer onvolledig aangemerkt worden: immers volgens Deel 3 van het Répertoire des Bibliothèques de France, het deel handelende over Centres et Services de Documentation zijn er in Frankrijk 309 geregistreerde documentatie-instellingen, waarvan er zich 248 te Parijs bevinden en nog 24 in de directe omgeving van Parijs. Van deze 272 instellingen zijn er slechts 9 bezocht.

Wat reeds in de voorafgaande hoofdstukken verwerkt werd t.a.v. diverse instituten wordt hier niet meer bij de behandeling der instituten afzonderlijk herhaald.

7.5.2 Documentatie behalve op het gebied der tropische landbouw.

7.5.2.1 Centre National de Recherches Scientifiques (CNRS)

Aanwas documentatiekaartjes 140.000 titels per jaar. Deze worden gepubliceerd in het "Bulletin Analytique", dat zoals bekend behalve landbouw nog het gehele gebied der exacte wetenschappen bestrijkt, bovendien sociologie. Als extra service wordt maandelijks een compilatie van de inhoudsopgaven van 250 der voornaamste natuurwetenschappelijke tijdschriften uitgegeven, om dus een snellere informatie te kunnen geven, dan die van het "Bulletin Analytique". Documentatie is dus niet beschikbaar in de vorm van een kaartstelsel maar in de laden met stukjes microfilm van het stelsel Samain, waar op de ene helft de codering en op de andere helft de gefotografeerde titel plus commentaar, zoals die in het "Bulletin Analytique" voorkwam.

Aangezien men met dit stelsel pas twee jaar bezig is worden hiermee geen antwoorden gegeven op vragen. Daarvoor heeft men twee jaar gewerkt met de ponskaarten van Samain, die van de normale ponskaarten zich daarvan onderscheiden, dat men wat het aanbrengen van een codering betreft niet meer veldgebonden was.

7.5.2.2 Service de Documentation de l'Assemblée Permanente des Présidents des Chambres d'Agriculture.

Deze federatie van landbouworganisaties vertegenwoordigt het vak bij de regering. Haar documentatiedienst is meer economisch en juridisch dan technisch geïntereerd. De nadruk ligt ook bijzonder op Frankrijk zelf waarvan ongeveer 900 tijdschriften worden nagegaan. Belangrijk is ook voor hen alles wat op het gebied der voorlichting verschijnt. De verzameling is in 1944 begonnen. Het documentatiesysteem is op zeer afwijkend formaat fiches, die hoger dan breed zijn. Van de Journal Officiel is een afzonderlijk kaartstelsel aangelegd.

In het periodiek "Chambres d'Agriculture" verschijnt soms een bibliographie van boeken. De documentatie der tijdschriften wordt in gestencilde vorm rondgezonden. Tevens wordt hier een "Calendrier" gemaakt van komende congressen en vergaderingen.

Tenslotte heeft men een uitvoerige documentatie over de andere franse documentatie-instellingen, iets bijzonder treffends in een land waar het individualisme, ook in de documentatiediensten, hoogtij viert en de beheerders van sommige documentatiediensten en bibliotheken werkende op hetzelfde gebied, elkaar niet of nauwelijks kennen.

7.5.2.3 Service de Documentation van de Commission internationale des Industries agricoles.

Het documentatiesysteem omvat 600.000 kaartjes waarvan 70% eigen kaartjes en 30% uit andere bronnen o.a. Library of Congress, INEAC en Engineering Index Service (gestaakt), alles op internationaal bibliotheekformaat. De INEAC-kaartjes worden sinds kort niet meer in het grote systeem opgenomen doch afzonderlijk geplaatst. Er is nog een afzonderlijk speciaal economisch kaartsysteem per land, dat echter maar incidenteel bijgehouden kan worden. In de beide door dit bureau uitgegeven tijdschriften, de "Revue Internationale des Industries agricoles" en "Industries agricoles et alimentaires" wordt het documentatiegedeelte afgedrukt met op de achterzijde advertenties, zodat men een en ander zelf uitknippen en opplakken kan. Tevens brengen zij de lopende bibliographiën die wij ook kennen (alcoholfabricage, zuivel, cacao) niet alleen in de brochurevorm doch ook in kaartjesvorm. Men verricht bibliographisch werk in opdracht van derden tegen betaling, waarvoor men een vast tarief heeft nl. fl.30.- voor een onderzoek, fl. 1.- voor een "référence bibliographique simple" en fl. 1.50 voor een kort uittreksel uit een artikel.

7.5.2.4 Service de Documentation du Centre de Recherches agronomiques, Versailles.

Dit is het nationale documentatiecentrum op het gebied der gewassen (land en tuinbouw). Daarnaast bestaat er een nationaal centrum voor de gehele veeteelt te Jouy-en-Josas.

84 proefstations over geheel Frankrijk verdeeld, worden van hier uit verzorgd. Het Bulletin Signalétique geeft 800 à 1000 titels per maand. Op de stations wordt dit uitgeknipt en opgeplakt. 800 tijdschriften worden geregeld behandeld. Het verschijnt sinds 1950 (stencil). Er was toen reeds een kaartsysteem van 80.000 kaartjes op het documentatiecentrum aanwezig. Referaten worden gegeven in de Annales Agronomiques.

Vroeger bezat het Maison de la Chimie nog een bekende documentatiedienst, maar die is stop gezet, gezien de voortreffelijke bestaande diensten (Chemical Abstracts en Chemische Zentralblatt). De Société de Chimie Industrielle, gevestigd in hetzelfde gebouw, heeft de documentatie voor haar speciale gebied nog voortgezet.

7.5.3 Bezochte Documentatiediensten op het gebied van tropische landbouw.

7.5.3.1 Centre Technique d'Agriculture Tropicale, Nogent sur Marne.

Een dienst vergelijkbaar met die van de INEAC behoudens dan dat INEAC bijv. niet dadelpalm en rijst behandelt hetgeen hier wel e...

schiedt. Het documentatiesysteem breidt zich uit met 5 à 6.000 kaartjes per jaar (sinds 1.1.55 in internationaal bibliotheekformaat). Deze gestencilde kaartjes worden ook aan derden verspreid, thans nog gratis, maar vanaf 1.1.56 voor Frs Fr. 1.- per kaartje. Op deze kaartjes worden titels van tijdschriftartikelen en nieuw ontvangen boeken opgenomen. Er wordt streng geselecteerd. Aan de te verzorgen laboratoria en proefstations (opsumming zie *Agronomie Tropicale* 6(1951)3/4:174-178) wordt een en ander in kaartvorm verstrekt. In *Agronomie Tropicale* wordt ongeveer 10% (het allervoornaamste dus alleen) gepubliceerd. Op dit gedeelte kan men een afzonderlijk eenzijdig bedrukt abonnement nemen. De referaten zijn expres zo uitvoerig omdat de ontvanger meestal in de rimboe zit en geen originele tijdschriften bij de hand heeft. De vervaardiging der kaartjes geschiedt rubrieksgewijze omdat er bestellers zijn, die slechts bepaalde rubrieken wensen. De opberging geschiedt echter in hun eigen documentatiesysteem op getrapte trefwoorden. Deze dienst zal binnenkort gecentraliseerd worden en verhuisd worden naar Parijs. Zij wordt dan ondergebracht in het nieuwe gebouw van het Office de la Recherche scientifique et technique d'Outre Mer.

7.5.3.2 Institut de Recherches du Coton et des Textiles tropicales.

In het Bulletin analytique, dat driemaandelijks verschijnt wordt een gestencilde lijst van tijdschriftartikelen opgenomen. Het wordt eenzijdig bedrukt om de ontvangers de gelegenheid te geven de referaten uit te knippen en op te plakken. Omvang ongeveer 500 referaten per jaar (gedrukt). Ongeveer 150 tijdschriften worden geanalyseerd. Het instituut is het moederinstituut voor ongeveer 11 proefstations in Afrika, die van hieruit wat documentatie betreft, verzorgd worden.

7.5.3.3 Institut de Recherches pour les Huiles et Oléagineux.

Het documentatiesysteem bevat ongeveer 200.000 kaartjes. Het is begonnen in 1942. Er worden ongeveer 250 tijdschriften nagezien. Minder dan 5% wordt wel gemaakt maar tenslotte niet opgenomen in de documentatierubriek van Oléagineux. Wat de abonnees van dit tijdschrift bovendien missen is de verzamelde documentatie tussen het begin in 1942 en de start van het tijdschrift in 1946. In het documentatiesysteem worden opgenomen INEAC-kaartjes (en vroeger de kaartjes van het Institut Colonial de Marseille).

7.5.3.4 Bureau Interafricain des Sols.

Geven titelkaartjes (fiches signalétiques) uit, verzending 2 à 3 maal per maand, internationaal bibliotheekformaat, ongeveer 100 per maand in totaal. Daarnaast een referatenblad Bulletin Bibliographique mensuel, in twee talen naar keuze engels en frans.

7.5.3.5 Institut des Fruits et Agrumes Coloniaux.

Dit instituut is het moederinstituut voor 10 proefstations in de Tropen. Kaartstelsel 22.500 kaartjes. Aanwas 2500 per jaar. Het supplement van het tijdschrift "Fruits d'Outre Mer" dat "Fruits tropicaux et subtropicaux" heet en dat op zich zelf een referatenblad is, wordt ook afzonderlijk eenzijdig bedrukt beschikbaar gesteld voor hen, die kaartjes willen maken. Kaartjes zelf worden niet uitgegeven.

Voorts moge verwezen worden naar de beschrijving van INEAC, reeds gegeven in Bijlage II, aangezien de werkzaamheden van dit instituut

volkomen aansluiten op die van de franse instituten. T.a.v. het Centrum te Nogent is ongetwijfeld duplicering van arbeid aanwezig, maar men zag geen mogelijkheden, van franse zijde althans, om tot een taakverdeling te komen, hoewel men het doen van het dubbele werk natuurlijk ten zeerste betreurde.

7.6/7.7 Bijzonderheden omtrent te Parijs bezochte bibliotheken.

7.6.1 Inleiding.

In dit gedeelte zullen alleen nog die zaken behandeld worden, die niet reeds in afzonderlijke hoofdstukken besproken zijn. Niet behandeld worden dus meer: documentatie, reproductie, selectie, classificatie, maar wel bijzonderheden betreffende magazijnen, catalogi, administratie enz., indien daartoe tenminste aanleiding is.

Een bijzonderheid dient hier afzonderlijk vooraf vermeld te worden. De afstand tussen boekhandel en bibliotheek schijnt in Frankrijk belangrijk kleiner dan in ons land: in verschillende bibliotheken werden boekwinkels of boekenstands aangetroffen waarin verkoop van boeken plaats vindt: bijv. in de Bibliothèque Nationale, in het Maison de la Chimie, in het gebouw van de Chambres d'Agriculture. In dit laatste geval was er zelfs sprake van een dagelijkse samenwerking: de documentalist trad als adviseur op bij de inkoop van de boekhandel.

7.6.2 Bibliothèque Nationale.

Ter gelegenheid van de aanwezigheid van verschillende groepen bibliothecarissen te Parijs, alle komende van het congres te Brussel, werd door de Bibliothèque Nationale een bijzondere rondgang door alle departementen voor deze bezoekers georganiseerd. Een gedeelte der ontvangst werd door de heer Cain zelf geleid, terwijl verder departementsgewijze uitleggingen werden ontvangen. Het bezoek was veel te gecomprimeerd om gelegenheid te geven tot in details te gaan.

Het meest imponeerde Uw rapporteur de geweldige kelderruimte voor de catalogi en bibliographiën. In de korte tijd van oponthoud die ons daar gegund kon worden, kwamen we uiteraard ogen tekort. De oude onderwerpscatalogus was op titelwoord, de nieuwe op getrapte trefwoorden. Een systematische catalogus is niet aanwezig. Wel werd o.m. een verzameling van de Library of Congress kaartjes aangetroffen. In de leeszaal der boeken en tijdschriften zagen eeuwen op ons neer, in de afdeling der kaarten en plattegronden daarentegen was de geschiedenis weggewerkt achter moderne interieurbetimmering: in de magazijnen van deze afdeling gedeeltelijk opberging op rollen in plaats van op planken. Hetzelfde is het geval in de afdeling prenten. De tijdschriftenadministratie geschiedde in een soort boeken waarin de betreffende tijdschriftenkaarten dakpansgewijze als in een liggend kaartstelsel waren opgeborgen. De munten en medaillescollectie met haar gehele omgeving en speciale kasten mitsgaders de unieke collectie verzameld in het gedeelte wat men het beste als het "museum" kan aanduiden, vroegen veel aandacht en dus ook tijd, waardoor andere afdelingen slechts in volgelucht doorgedaan konden worden. Het is verbazingwekkend wat men aan interne verbouwingen en aan uitgravingen in de grond onder het gebouw ten koste heeft gelegd. Het geheel maakt de indruk van een geweldige mierenhoop, waarin niet alleen de bezoekers maar, naar bleek, zelfs de begeleiders van bezoekers niet altijd meer de weg terug kunnen vinden. Men kan hier iets van begrijpen als men weet, dat 16.500 vierkante meter grond in beslag genomen wordt (een geheel blok omringd door vier drukke straten) en dat er 600 mensen personeel (waarvan 100 met bibliotheekopleiding) werken.

7.6.3 Maison de la Chimie.

Dit gebouw is opgericht door een combinatie van chemische instellingen en heeft naast een bibliotheek een belangrijke representatieve taak (vergaderingen, congressen en derg.). De speciale aandacht wordt hier getrokken door de door Dr P. Bougeois destijds ingerichte catalogi. Op grote draaibare verticaal opgestelde frames, die ongeveer hetzelfde zijn als de frames (alleen dan wel veel groter) van de verticale catalogus van periodieken in de leeszaal van de Bibliotheek van de Landbouwhogeschool, worden, gedrukt op dikke cartonnages, de titels van de beschikbare boeken ingeschoven, rubrieksgewijze en in de rubrieken alfabetisch op auteur. De gebruiker kan op deze wijze 100 titels tegelijk overzien, iets wat met normale kaartcatalogus natuurlijk onmogelijk is. Het is dus wat dat betreft als een catalogus in boekvorm. Het er tussen in zetten van nieuwe titels, wat in de catalogi in boekvorm steeds overplakken betekent, kan hier door uitschuiven en tussenschuiven bereikt worden. Bovendien is de achterwand van de houders verdeeld in een tiental dunne verticale kleurstroken. Men pons nu een rechthoek uit de bovenzijde der kaartjes en kan zodoende aan de kop van elk kaartje kleuren te voorschijn doen komen. Met deze kleuren geeft men nu speciale eigenschappen van de betreffende publicatie aan bijv.: voorlichting-karakter, of wel bibliographie ofwel handboek en derg. Men kan één titel natuurlijk ook twee of meer ponsingen aan de bovenzijde geven. De raadpleger van deze catalogi blokkeert ongeveer 2500 titels tegelijk, hetgeen natuurlijk een bezwaar is. De tijdschriftencatalogus is eveneens verticaal en dan met dakpansgewijze over elkaar hangende kaarten. Deze kaarten moeten vrij groot zijn, omdat een tijdschrift geen afzonderlijk enkel magazijnnummer heeft, maar elke jaargang op zijn eigen plaats staat, dus volkomen als boek behandeld is en zijn nummer gekregen heeft al naar gelang van binnenkomst tussen de boeken in. Alleen als men een gehele serie tegelijk gekregen heeft staat zij achter elkaar in het magazijn en hebben de delen achtereenvolgende nummers. De magazijnnetages liggen boven elkaar en bevatten delen met steeds kleiner formaat al naar men verder naar boven komt. Niemand heeft toegang in de magazijnen en alles moet worden aangevraagd. De recente tijdschriftennummers liggen daarom in het eerste magazijn direct achter de leeszaal.

7.6.4 Musée d'Histoire Naturelle.

Deze grote oude en beroemde bibliotheek is uit een Muscumbibliotheek gegroeid tot een algemene bibliotheek. De huisvesting is uiterst nauw en bekrompen. Het geheel maakt een bijzonder ouderwetse indruk, maar het bezit is ontegenzeggelijk rijk. Iets zeer speciaals zijn de zgn. "Vélins du Roi" : een verzameling aquarellen op satijnachtig perkament (van huiden van nuchtere kalveren) gemaakt door beroemde schilders en aquarellisten op verzoek van koningen van Frankrijk van dieren en planten, die zich in hun bezit bevonden.

De classificatie is geheel systematisch op planten en dieren, hetgeen voor een Muscumbibliotheek niet verwonderlijk is. Evenmin is het verwonderlijk, dat elk spoor van reproductie inrichting, van documentatie en mechanische selectie ontbreekt.

7.6.5 Bibliothèque Institut National Agronomique.

Deze oude bibliotheek is alleen voor leraren en leerlingen van het Institut National bestemd en niet voor het publiek toegankelijk. De bibliothecaresse, die geheel alleen alle werkzaamheden moet waarnemen kan derhalve natuurlijk niet denken aan documentatie in welke vorm ook, terwijl ook elke mechanisatie in deze omgeving weinig zin zou hebben.

7.6.6 Bibliothèque des Chambres d'Agriculture.

Deze kleine handbibliotheek bestaat pas 15 jaar. Ongeveer 8 à 10.000 boeken zijn verzameld, terwijl 900 hoofdzakelijk franse periodieken geregeld ontvangen worden. De nadruk ligt op economie, bestuur en recht, naast de techniek van de landbouw. De behuizing maakt een benauwde indruk.

7.6.7. Bibliothèque de la Section technique d'Agriculture tropicale.

Kleine bibliotheek van ongeveer 10.000 boeken en 10.000 tijdschriften. 200 tijdschriften worden geregeld ontvangen. De werkruimte waarin de tijdschriften uitgelegd zijn is ruim en licht. Naast de onderwerp en alfabetische catalogus is er ook een geografische.

7.6.8 Bibliothèque du Ministère d'Agriculture.

Deze bibliotheek bevat ongeveer 20.000 delen en 200 lopende tijdschriften. Zij bevindt zich in een indrukwekkende ruimte met opvallende collecties mooi gebonden delen. De bibliotheek is openbaar toegankelijk. Er is een alfabetische en onderwerp catalogus. De bibliothecaris legde de nadruk op de diversiteit van de functies van bibliotheek en documentatie: de eerste statisch conserverend en de tweede dynamisch en interpreterend. De documentatiedienst van het Ministerie bevond zich echter nog in het stadium van "pleine réorganisation". De organisatorisch onder één dienst met de bibliotheek vallende filmdienst was een bezoek daarom overwaard, omdat de administratie van de films geschiedde met kaarten van het systeem Lampel. Dit systeem is bedoeld voor kaartsystemen, die veel en snel geraadpleegd moeten kunnen worden.

De kaarten, elk betreffende een bepaalde film, waren opgesteld in twee grote rijen met er tussen een rails, waarop, zich gemakkelijk afzettende met de voet, iemand van het personeel met tafel en stoeltje rijdende over deze rails kon voortbewegen. Op de kaarten werden door middel van aantekeningen en ruitertjes diverse gegevens vastgelegd, als bijv. leentermijn, lener, reparaties, gerappelleerd, vooruit besproken en derg. Dat zulk een systeem feilloos en snel moet werken vindt zijn oorzaak hierin, dat het gaat om kostbaar materiaal waarin veel geld is geïnvesteerd en dat dus zo snel mogelijk moet circuleren om zo goed mogelijk te renderen. Van de fotodienst van het Ministerie eveneens onder dezelfde sectie vallende is de toepassing der Sphinxokaarten onder 7.2.2 reeds besproken.

7.6.9 Centre National de la Recherche scientifique.

Bibliotheek die toegankelijk is voor wetenschappelijke onderzoekers. Huisvesting thans nog zeer primitief. Komt echter een nieuw gebouw, waarin dat verbeterd zal worden en een grote ruimte voor leeszaal en derg. beschikbaar komt. 4500 tijdschriften en vooral

ook een grote collectie microfilms. De lijst der tijdschriften die deze bibliotheek ontvangt verschijnt geregeld in het Bulletin analytique (zie voor documentatie onder 7.5.2.1)

7.7.0 Bibliothèque de la Commission internationale des Industries agricoles.

Deze bibliotheek is niet openbaar toegankelijk, is bedoeld als handbibliotheek voor het Bureau zelf. Er is ook geen accommodatie voor lectuur door buitenstaanders. Er is ook geen magazijnpersoneel. De catalogi bestaan uit een auteursregister en het reeds onder 7.5.2.3 beschreven documentatiesysteem.

7.7.1. Bibliothèque de la Service de Documentation du Centre National de Recherches agronomiques. Versailles.

In een splinternieuw gebouw en met bijzonder veel ruimte en licht lijkt deze bibliotheek welhaast een modelinrichting. De gehele inrichting zowel van leeszaal als magazijnen als catalogi is een voorbeeld van een waardig kader voor een wetenschappelijke bibliotheek. De bibliotheek is nog klein (5.000 delen en 250 tijdschriften) maar groeit snel dank zij een grote documentatieactiviteit. (zie hiervoor 7.5.2.4)

7.7.2 Institut de Recherches pour les Huiles et Oléagineux.

Kleine gespecialiseerde bibliotheek met 250 tijdschriften. Dank zij ruil met het in 1946 begonnen tijdschrift Oléagineux groeit de bibliotheek betrekkelijk snel. De collectie is openbaar toegankelijk en vragen kunnen in behandeling genomen worden. Er vindt geen uitlening plaats, maar er is wel gelegenheid om fotocopiën of microfilms te bestellen (zie voor documentatie onder 7.5.3.3)

7.7.3 Bibliothèque de l'Institut de Recherches du Coton et des Textiles tropicales.

Omvang 2.000 delen en 150 lopende tijdschriften, Openbaar toegankelijk, maar geen uitlening. Wel kunnen fotocopiën of microfilms geleverd worden. (voor documentatie zie verder onder 7.5.3.2)

7.7.4 Bibliothèque de l'Institut des Fruits et Agrumes Coloniaux.

3.000 delen en 250 lopende tijdschriften en een grote collectie microfilms (ongeveer 5.000). Alleen alfabetische catalogus (voor Selectokaarten zie onder 7.2.1 en voor documentatie onder 7.5.3.5) Er vindt geen uitlening plaats maar na introductie kunnen de bibliotheek wel bezoeken. Fotocopiën en microfilms kunnen geleverd worden.

8. Conclusies en aanbevelingen.

1. Nu dank zij aller medewerking de internationale samenwerking van de landbouwbibliothecarissen en - documentalisten een feit is geworden, zullen wij weldra de vruchten van deze samenwerking kunnen gaan plukken. Ten eerste zal in 1956 een nieuwsbulletin gaan verschijnen, waarin al het belangrijke nieuws op bibliografisch gebied mitsgaders al het andere vaknieuws dat tevoren moeizaam door veel lectuur moest worden tesamen gezocht, elk kwartaal gebundeld zal worden. In de tweede plaats zal ernstig werk worden gemaakt met de voorbereiding van bibliografische retrospectieve uitgaven zoals bijv. een bibliografie der bibliografieën en andere onmisbare bibliografische hulpmiddelen in ons vak (tijdschriftenlijst bijv.) In de derde plaats zullen de veel tijd en energie eisende kwesties der ruil van landbouwpublicaties worden bekeken, terwijl tevens door het bulletin het ruilverkeer op landbouwbibliografisch gebied belangrijk vereenvoudigd kan worden. Tenslotte zullen de Classificatiezaken en beroepsbelangen op internationaal niveau worden aangepakt.
2. Er kan verwacht worden, dat nu het contact der verschillende UDC 63-gebruikende landen hersteld is, de verbetering en ontwikkeling van de groep 63 van de UDC niet alleen meer op onze schouders zal behoeven te rusten, maar dat (reeds betoonde) actieve medewerking van Duitsland en Frankrijk onze taak aanzienlijk zal gaan verlichten.
3. De bestudering van de Sphinxo en Selecto-systemen leidde vooralsnog tot de conclusie dat - hoe aantrekkelijk in sommige opzichten deze systemen voor terugzoeken ook mogen schijnen - zij voor ons geval van wetenschappelijke literatuur beslist grote bezwaren hebben.
4. Verdere bespreking der ponskaartentoeepassing met collega's en vooral ook de bijwoning van de discussies leidden tot de overtuiging dat ook de toepassing van ponskaarten evenmin als de aangewezen oplossing van alle vraagstukken beschouwd dient te worden.
5. Op het gebied der classificatie schijnt de ontwikkeling zich te bewegen in de richting der facetanalyse en het schijnt niet uitgesloten dit tot op zekere hoogte en met vrucht toe te passen in het UDC-kader. Een voordeel is zeker, dat deze facetanalyse desgewenst gemakkelijk te mechaniseren is. Het kan als een taak gezien worden de toepassing op het gebied van de landbouw verder te bestuderen.
6. De machine van Dr J. Samain die zich uit de ponskaarten ontwikkeld heeft, is een belangrijke stap vooruit, doordat dit de eerste betaalbare machine is speciaal voor ons doel gebouwd. Het zal van belang zijn de ontwikkeling speciaal in deze richting goed in het oog te houden.
7. Voor de ontwikkeling van onze tropische documentatie zijn belangrijke nieuwe contacten gelegd en ervaringen opgedaan, die onverwijld ter hand dienen te worden genomen (internationale ruil documentatiekaartjes en toepassing luchtpostfotocopiepapier).
8. Steeds duidelijker kwam in desbetreffende besprekingen naar voren, dat de gunstige eigenschappen van de microfiche t.o.v. de microfilm nog steeds niet voldoende gewaardeerd en bestudeerd zijn. De research

in Frankrijk op het gebied der reproductie is, hoewel geheel ongeorganiseerd, toch op verschillende plaatsen intensief bedreven.

Het grote gebruik van de microfilm in Frankrijk berust hoofdzakelijk op historische gronden.

9. Het verdient aanbeveling te letten op het systeem Lampel, dat óók in Frankrijk weer geroemd werd als bijzonder snel werkend, zelfs sneller dan het normale zichtbare kaartsysteem. Dit systeem wordt in Nederland gebruikt in de tijdschriftenadministratie van de BPM en het Ministerie van Buitenlandse Zaken, terwijl internationaal o.m. de toepassing bij de World Health Organization bekend is.